HebrewBooks.org ©Moznaim Publishers. No commercial use allowed.

עששית [א]שהיתה דולקת והולכת כל היום כולו למוצ"ש מכבה ומדליקה אי אמרת בשלמא הדלקה עושה מצוה שפיר אלא אי אמרת הנחה עושה מצוה האי מכבה ומדליקה מכבה ומגביהה ומניחה ומדליקה מיבעי ליה ועוד מדקא מברכינן אשר קדשנו במצותיו וצונו להדליק נר של חנוכה [ב]ש"מ הדלקה עושה מצוה ש"מ והשתא דאמרינן הדלקה עושה מצוה [ג]הדליקה חרש שוטה וקטן לא עשה ולא כלום [ד]אשה ודאי מדליקה דא"ר יהושע בן לוי נשים חייבות בנר חנוכה (א)שאף הן היו באותו הנס: אמר רב ששת [ה]אכסנאי חייב בנר חנוכה א"ר זירא [ו]מריש כי הוינא בי רב משתתפנא בפריטי בהדי אושפיזא בתר דנסיבי איתתא אמינא [ז]השתא ודאי לא צריכנא דקא מדליקי עלי בגו ביתאי: א"ר יהושע בן לוי [ח]כל השמנים כולן יפין לנר ושמן זית מן המובחר אמר אביי מריש הוה מהדר מר אמשחא דשומשמי אמר האי משך נהורי טפי כיון דשמע לה להא דרבי יהושע בן לוי מהדר אמשחא דזיתא אמר האי צליל נהוריה טפי ואריב"ל [ט]כל השמנים יפין לדיו ושמן זית מן המובחר איבעיא להו °לגבל או לעשן ת"ש דתני רב שמואל בר זוטרא כל השמנים יפין לדיו ושמן זית מן המובחר בין לגבל בין לעשן רב שמואל בר זוטרא מתני הכי כל העשנים יפין לדיו ושמן זית מן המובחר אמר רב הונא כל השרפין יפין לדיו ושרף קטף יפה מכולם: (ב)א"ר חייא בר אשי אמר רב המדליק נר של חנוכה צריך לברך ורב ירמיה אמר הרואה נר של חנוכה צריך לברך אמר רב יהודה (ג)יום ראשון הרואה מברך ב' ומדליק מברך ג' מכאן ואילך מדליק מברך שתים ורואה מברך אחת מאי ממעט ממעט זמן ונימעוט נס נס כל יומי איתיה מאי מברך מברך אשר קדשנו במצותיו וצונו להדליק נר של חנוכה(ד) [כ]והיכן צונו רב אויא אמר [1]מלא תסור רב (ה)נחמיה אמר [2]שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך מתיב רב עמרם (ו)הדמאי מערבין בו ומשתתפין בו א) ומברכין עליו ומזמנין עליו ומפרישין אותו ערום ובין השמשות ואי אמרת כל מדרבנן בעי ברכה הכא כי קאי ערום היכי מברך והא בעינן (ז)[3]והיה מחניך קדוש וליכא אמר אביי [ל]ודאי דדבריהם בעי ברכה ספק דדבריהם לא בעי ברכה והא יו"ט שני דספק דבריהם הוא ובעי ברכה התם כי היכי דלא לזילזולי בה (ח)רבא אמר רוב עמי הארץ מעשרין הן: אמר רב הונא [מ]חצר שיש לה ב' פתחים צריכה שתי נרות (ט)(ואמר) רבא [נ]לא אמרן אלא משתי רוחות אבל מרוח אחת לא צריך מ"ט אילימא משום חשדא חשדא דמאן אילימא חשדא דעלמא אפילו ברוח אחת נמי ליבעי אי חשדא דבני מתא אפי' משני רוחות נמי לא ליבעי לעולם משום חשדא דבני מתא וזימנין דמחלפי בהאי ולא חלפי בהאי ואמרי כי היכי דבהאי פיתחא לא אדליק בהך פיתחא נמי לא אדליק ומנא תימרא דחיישינן לחשד (י)דתניא אמר רבי שמעון [ס]בשביל ארבעה דברים אמרה תורה להניח פיאה בסוף שדהו מפני גזל עניים ומפני ביטול עניים ומפני החשד ומשום [4]בל תכלה מפני גזל עניים שלא יראה בעל הבית שעה פנוייה ויאמר לקרובו עני הרי זו פאה

ומפני

עששית. כלי גדול של זכוכית בלע"ז לנטרנ"א: **דולקת.** שהדליקה למצות חנוכה בע"ש: **ומדליקה.** למצות הלילה: **היו באותו הנס.** שגזרו יוונים על כל בתולות הנשואות להיבעל לטפסר תחלה ועל יד אשה נעשה הנס: **אכסנאי.** אורח: **בתר דנסיבי.** ופעמים שהייתי אכסנאי ללמוד תורה: **עלי.** בשבילי: **בגו ביתאי.** בביתי: **משוך נהוריה.** אינו ממהר לכלות כשמן זית: **צליל נהוריה.** צלול ומאיר: **לגבל.** מצאתי בתשובת הגאונים שמעשנין כלי זכוכית בעשן שמן זית עד שמשחיר וגורר השחרורית ונותן בו שמן קימעא ומגבל בו ומייבשו בחמה וממחה אותו לתוך הדיו: **לעשן.** נמי כדפרישית: **שרף.** גומ"א: **קטף.** פרוניי"ל של יער כמו שאנו עושים משל שרף: **הרואה.** העובר בשוק ורואה באחד החלונות דולק. ומצאתי בשם רבינו יצחק בן יהודה שאמר משם רבינו יעקב דלא הוזקקה ברכה זו אלא למי שלא הדליק בביתו עדיין או ליושב בספינה: **הרואה מברך שתים.** שעשה נסים ושהחיינו שאין עליו לברך להדליק דהא לא אדליק איהו: **מאי ממעט.** המדליק בשאר ימים איזו מן השלש ממעט: **כל יומי איתיה.** שהרי כל שמנה הדליקו מן הפך אבל זמן משהגיעו להתחלת זמן הגיענו: **היכן צונו.** הא לאו דאורייתא היא אלא מדבריהם: **מלא תסור.** מן הדבר אשר יגידו לך וגו': **מערבין בו.** עירובי חצרות ותחומין: **משתתפין בו.** במבוי דלאו בעי מפקר לנכסיה והוה עני וחזי ליה כדתנן(כ) מאכילין את העניים דמאי הלכך חשוב דידיה: **ומברכין עליו.** המוציא: **ומזמנין עליו.** ברכת הזימון: **ומפריש אותו.** אדם שהוא ערום כלומר דלא צריך לברוכי עליה בהפרשתו: **והיה מחניך קדוש.** ולא יראה בך ערות דבר אפילו דבור דהזכרת השם לא יראה בך ערות דבר: **ודאי דדבריהם.** כגון נר חנוכה: **ספק דדבריהם.** כגון דמאי שהפרשתו אינה אלא מספק: **ובעי ברכה.** קדוש היום: **רבא אמר.** ספק דדבריהם בעי ברכה ודמאי אפילו ספק לא הוי אלא חומרא בעלמא דרוב עמי הארץ מעשרין: **חצר שיש לה ב' פתחים.** שיש לבית ב' פתחים פתוחים לחצר צריכה שתי נרות נר לכל פתח כדמפ' טעמא משום חשדא שהרואה יהא סבור שהבית חלוק והרי הוא של שני בני אדם ויאמרו האחד אינו מקיים מצות נר: **מב' רוחות.** אחד בצפון ואחד במזרח: **חשדא דעלמא.** בני עיר אחרת העוברין משם בשוק: **אפי' מרוח אחת נמי.** סבורין הן שהבית חלוק מתוכו: **ואי חשדא דבני מתא.** שיודעים שאין חלוק: **לסוף שדהו.** בגמר קצירו כדכתיב לא תכלה משמע בשעת כילוי ולא שיקצא אותה קודם לכן: **מפני בטול עניים.** וכולהו מפרש להו: **שעה פנויה.** שאין עניים אצלו ויאמר לקרובו עני מהר וטול כאן עד שלא יבאו אחרים אבל עכשיו שמניחה בגמר קציר השדה העניים רואין ובאין:

ומפני

מכבה ומגביהה ומניחה וחוזר ומדליק מיבעי ליה. וא"ת אמאי מכבה וחוזר ומדליק בהגבהה[א] סגי כיון דהנחה עושה מצוה[ב] דאטו מי גרע דלוקה ועומדת מהדליקה חש"ו וי"ל[ג] דמיירי שהדליקה מתחלתה לצורך שבת[ד] ולכך גרע מהדליקה חש"ו דהתם שמדליקה בעתה ניכר הדבר שהוא מדליקה לשם חנוכה.[ה] ריב"א:

שמע מינה הדלקה עושה מצוה. וא"כ מותר להדליק מנר לנר ומכל מקום כיון שנהגו העולם להחמיר אין לשנות המנהג:

מריש הוה מהדר מר אמשחא דשומשמי. נראה דאנר חנוכה קאי ומשום טעמא דמסיק דנפיש נהוריה טפי אבל לנר שבת פשיטא דשמן זית מצוה מן המובחר לפי שנמשך אחר הפתילה טפי מכולהו כדמוכח במתניתין דכולהו מודו ביה דמדליקין:

כל השרפים יפים לדיו. פירש בקונטרס שרף גומא ואין נראה לר"ת דהא דיו אין זה גומא כדאמרינן בפ"ב דגיטין (דף יט. ושם) בכל כותבין בדיו בסם ובסקרא ובקומוס ומפרש בגמרא קומוס גומא ודיו נמי אין זה מי עפצים שרגילין להניח בהן גומא דהא בברייתא קתני התם כתבו במי טריא ועפצא דהיינו עפצים כשר משמע דלאו היינו דיו דקתני במתניתין[ו] ועוד דכשר משמע דיעבד ובדיו היא עיקר הכתיבה ועוד[ז] דבפרק כל היד (נדה דף כ. ושם) אמרינן[ח] פלי קורטא דדיותא ובדיק דהיינו דיו שלנו שהוא קשה[ט] ולא של עפצים ואין דרך להניח גומא לתוך דיו שלנו[י][יא] אלא שרף [דהכא] היינו לחלוחית של אילן[יב] כמו שאנו עושין דיו שלנו[יג] וכן יש בנדה בפ"ק (דף י:) גבי בתולה זו שירפה מלוי וזו אין שירפה מלוי[יד] וכן בפ' כל שעה (פסחים לט. ושם) ירק מר יש לו שרף ופניו מכסיפין דע"כ ההוא שרף היינו לחלוחית[טו] ועל כן היה פוסל ר"ת ס"ת שאין כותבין בדיו שלנו דשאר לא מיקרי דיו כדפי' ואמרי' בפ' הבונה (לקמן קג:) כתבו שלא בדיו הרי אלו יגנזו ומוקמי' לה בהקומץ רבה (מנחות דף לד) (ל) בס"ת:

הדר

מסורת הש"ס

א) [פסחים קח: מגילה ד. ערכין ג.], ב) סוכה מו., ג) [מס' סופרים פ"כ הלכה ו], ד) [צ"ל בא"י אמ"ה שעשה נסים וכו' ושהחיינו וכו' וכ"א בהרי"ף והרא"ש], ה) [בשאלתות סי' כו איתא רב נחמן בר יצחק], ו) דמאי פ"א מ"ד, ז) [לפי פרש"י ד"ה והיה מחניך כו' סמיך הש"ס אסיפא דקרא כמ"ש תוס' כתובות כט. סד"ה אלו וכן כתבו בשאר דוכתא ועי' ב"מ קיד: מנין לערום שלא יתרום דכתי' ולא יראה בך ערות דבר ע"ש פרש"י], ח) לעיל יג. כתובות כד. נו: גיטין סא. [בילה לה: מנחות לא.], ט) צ"ל אמר, י) תוספת' דפאה פ"א ת"כ פ' קדושים, כ) [דמאי פ"ג מ"א], ל) [לא: וע"ש בתוס' ד"ה עשאה כשירה],

תורה אור השלם

1 עַל פִּי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר יוֹרוּךָ וְעַל הַמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר יֹאמְרוּ לְךָ תַּעֲשֶׂה לֹא תָסוּר מִן הַדָּבָר אֲשֶׁר יַגִּידוּ לְךָ יָמִין וּשְׂמֹאל: דברים יז יא

2 זְכֹר יְמוֹת עוֹלָם בִּינוּ שְׁנוֹת דּוֹר וָדוֹר שְׁאַל אָבִיךָ וְיַגֵּדְךָ זְקֵנֶיךָ וְיֹאמְרוּ לָךְ: דברים לב ז

3 כִּי יְיָ אֱלֹהֶיךָ מִתְהַלֵּךְ בְּקֶרֶב מַחֲנֶךָ לְהַצִּילְךָ וְלָתֵת אֹיְבֶיךָ לְפָנֶיךָ וְהָיָה מַחֲנֶיךָ קָדוֹשׁ וְלֹא יִרְאֶה בְךָ עֶרְוַת דָּבָר וְשָׁב מֵאַחֲרֶיךָ: דברים כג טו

4 וּבְקֻצְרְכֶם אֶת קְצִיר אַרְצְכֶם לֹא תְכַלֶּה פְּאַת שָׂדְךָ לִקְצֹר וְלֶקֶט קְצִירְךָ לֹא תְלַקֵּט: ויקרא יט ט

גליון הש"ס

גמ' איבעיא להו לגבל. עי' לעיל דף יח ע"א תוס' ד"ה אבל דיו:

לעזי רש"י

לנטרנ"א [לנפ"א]. פנס.

גומ"א. שרף (של אילן).

פרוניי"ל [פרונילייר]. עץ שזיף-בר.

מוסף רש"י

הרואה נר של חנוכה. קאי על שלא הדליק בביתו ועובר ברה"ר ורואה אותו בפתחי ישראל, שמצוה להניח בפתח, צריך לברך. על ראיה הראשונה (סוכה מו.). **מדליק מברך שתים.** להדליק נר ושעשה נסים, **ורואה מברך אחת.** שעשה נסים לאודיה (שם).

תוס' ישנים

א) ומברכין היינו ברהמ"ז בג' ומזמנין ביה דאילו ברכת המוציא פשיטא דמברכין דאסור ליהנות מהעוה"ז בלא ברכה:

מוסף תוספות

א. וחוזר ומניחה. רמב"ן. לצורך נר חנוכה. רשב"א. ב. הא אמרי' 'השתא דאמרת הדלקה עושה מצוה הדליקה חשו"ק לא עשה כלום', אלמא למ"ד הנחה עוש"מ, אע"פ שהדלקתה בפסול הנחה כשרה מכשרת, ה"נ אמאי מכבה. רמב"ן. ג. דמיגרע גרע. רשב"א. ד. [ד]ליכא פרסומי ניסא. רשב"א. ה. וכשהניחה בן דעת דיו ושפיר דמי. רשב"א. ו. דלא תני אלא הנך דלא תני במתני'. תוס' גיטין יט. ד"ה דיו. ז. דהא דיו וכו' שנותנים בו עפצים וקומוס לח הוא, ובגמ' משמע דדיו וכו' יבש הי'. חי' הר"ן. ח. רבי אמי. תוס' גיטין יט. ד"ה דיו. ט. ושייך לומר בו פלי קורטא. תוס' גיטין יט. ד"ה דיו. מדקאמר קורטא דדיותא משמע שהוא יבש. תוס' נדה כ. ד"ה פלי. י. אלא בדיו של עפצים. תוס' גיטין יט. ד"ה דיו. יא. קליפת. תוס' גיטין יט. ד"ה דיו. יב. שמקליפת האלנות מבשלין את הדיו. תוס' הרא"ש. יג. והוא יבש, ואין נותנין בו לא עפצים ולא קומוס. חי' הר"ן. יד. דהיינו לחלוחית דמים שבאשה. תוס' גיטין יט. ד"ה דיו. טו. [ד]ירק אין לו גומי אלא לחלוחית. תוס' גיטין יט. ד"ה דיו.

עין משפט נר מצוה

לג א ב מיי' פ"ד מהל' חנוכה הל' ט סמג עשין ה טוש"ע א"ח סי' תרעה סעיף א:

לד ג ד מיי' שם טוש"ע שם סעיף ג:

לה ה ו ז מיי' פ"ד שם הל' יא סמג שם טוש"ע א"ח סימן רסג סעיף ז וסימן תרעז סעיף א:

לו ח מיי' פ"ה מהל' שבת הל' יא סמג לאוין סה טוש"ע א"ח סי' רסד סעיף ו וסימן תרעג סעיף א:

לז ט מיי' פ"א מהל' תפילין הל' ד סמג עשין כה טוש"ע א"ח סי' לב סעיף ג:

לח י מיי' פ"ג מהל' חנוכה הל' ד סמג עשין ה טוש"ע א"ח סי' תרעו סעי' א ב ג:

לט כ מיי' פי"א מהל' ברכות הל' ג סמג עשין כו:

מ ל מיי' פ"ג מהלכות חנוכה הל' ה וע"ש במ"מ:

מא מ נ מיי' פ"ד מהל' חנוכה הל' י סמג עשין ה טוש"ע א"ח סי' תרעא סעיף ח:

מב ס מיי' פ"ב מהל' מתנות עניים הלכה יב:

רבינו חננאל

ובעינן (להדליק) [שידליק] מי שהיה חייב ובר מצות. והנשים מדליקות. **עששית** שהיתה דולקת כל היום כולו, לערב מכבה ומדליקה. **ואכסנאי** חייב בנר חנוכה, ואי משתתף בהדי אושפיזיה, או אם היה נסיב, תו לא צריך. **כל השמנים** יפין לנר, ושמן זית יפה מכולם. **המדליק** ביום ראשון מברך להדליק ושעשה נסים וזמן, מיכן ואילך מברך שתים ומניח זמן. **היכן ציונו** דמברכינן אשר קדשנו במצותיו וציונו להדליק. רב נחמן בר יצחק אמר שאל אביך ויגדך כו', [רב] אויא אמר לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך, הנה צונו אלהינו לשמוע דברי חכמים. **ואקשינן** וכי מצוה מדרבנן בעי ברכה, והתנן הדמאי מערבין בו ומשתתפין בו ומברכין ומזמנין עליו ומפרישין אותו ערום בין השמשות, ואי אמרת דכל מצוה מדרבנן בעי ברכה, היכי מברך ערום, הא בעינן והיה מחניך קדוש ולא יראה בך ערות דבר וליכא. **ושני אביי** ודאי דדבריהם כגון חנוכה וכיוצא בו בעי ברכה, אבל דמאי דאפילו לרבנן ספק הוא לא בעי ברכה. איני והא יו"ט שני דספק מדרבנן הוא ומברכינן. ומשנינן התם משום דלא ליזלזלי בה. **רבא** אמר רוב עמי הארץ מעשרין הן, לפיכך לא בעי ברכה בדמאי. **השתא** אית מן רבנן דדייקי ואמרי לענין נולד כשהוא מהול, אע"ג דקיי"ל (כרבא) [כרבה] דאמר שמא ערלה כבושה הוא לפיכך צריך להטיף ממנו דם ברית בחול, כיון שהוא ספק מדבריהן, כד מהיל ליה בחול, לא צריך ברכה כמו הדמאי **אמר רב הונא** חצר שיש לה ב' פתחים בב' רוחות צריך ב' נרות דחיישינן לחשדא, ומנלן דחיישינן דתני ר' שמעון בשביל ד' דברים אמרה תורה הנח פאה בסוף שדה מפני החשד וכו'.